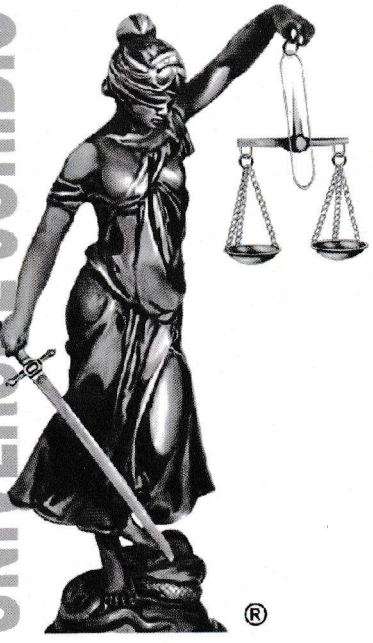
UNIVERSUL JURIDIC

Răzvan Horațiu RADU

Convenția Europeană a Drepturilor Omului

Ediția a II-a, revăzută și adăugită

Curs universitar

UJ

Răzvan Horaţiu RADU

Convenția europeană a drepturilor omului

Curs universitar

Ediția a II-a, revăzută şi adăugită

Doamnei profesor univ. Simina Tănăsescu, un reper al învățământului juridic românesc contemporan, cu deosebită considerație, din partea autorului.

7 iunie 2022

Universul Juridic
Bucureşti
-2022-

CUPRINS

ABREVIERI 5

CAPITOLUL I
NOŢIUNI GENERALE DESPRE PROCLAMAREA EUROPEANĂ
A DREPTURILOR OMULUI 7
1. Consiliul Europei şi proclamarea drepturilor omului 7
2. Curtea Europeană a Drepturilor Omului 11
2.1. Organizarea şi funcţionarea Curţii 12
2.2. Procedura în faţa Curţii 13
2.3. Executarea hotărârilor Curţii Europene a Drepturilor Omului 16
3. Alte proceduri speciale 20
3.1. Măsurile provizorii 20
3.2. Procedura hotărârii pilot 22

CAPITOLUL II
NOŢIUNI GENERALE PRIVIND DREPTUL LA ACŢIUNE ÎN FAŢA CURŢII
EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI 26
1. Titularii acţiunii 26
2. Calitatea de victimă 26
3. Condiţiile de admisibilitate 29
3.1. Generalităţi 29
3.2. Epuizarea căilor de recurs intern 30
3.3. Respectarea termenului de 6 luni (4 luni după intrarea în vigoare a Protocolului nr. 15) 31
3.3.1. Data de la care începe să curgă termenul 32
3.4. Cererea să nu fie anonimă 33
3.5. Non bis in idem 33
3.5.1. Cererile redundante 33
3.5.2. Cererea să nu fi fost supusă unei alte jurisdicţii internaţionale 34
3.6. Cererea abuzivă 35
3.7. Incompatibilitatea cererii cu dispoziţiile Convenţiei sau ale Protocoalelor sale 35
3.8. Cererea să nu fie vădit nefondată 36
3.9. Criteriul prejudiciului minim (prejudiciul nesemnificativ) 37
4. Principii directoare şi metode de interpretare 38
4.1. Aplicarea directă a Convenţiei 38
4.2. Principiul subsidiarităţii 38
4.3. Marja naţională de apreciere 39
4.4. Caracterul efectiv al drepturilor garantate şi interpretarea dinamică şi evolutivă a prevederilor Convenţiei 39
4.5. Interpretarea autonomă a dispoziţiilor Convenţiei 41

CAPITOLUL III
DREPTUL LA VIAŢĂ 42
Articolul 2. Dreptul la viaţă 42
1. Generalităţi 42
2. Titularii dreptului la viaţă. Persoanele care pot sesiza Curtea 43
3. Probleme speciale privind dreptul la viaţă. Limitele temporale ale dreptului la viaţă 44
4. Dreptul de a muri. Euthanasia. Moartea medical asistată 44
5. Obligaţiile ce revin statelor în baza art. 2 din Convenţie 45
5.1. Obligaţiile pozitive 45
5.2. Obligaţia de prevenire 46
5.3. Obligaţia procedurală de a efectua o anchetă efectivă 50
6. Limitări ale dreptului la viaţă 52
6.1. Pedeapsa capitală 53
6.2. Recurgerea la forţa letală 54

CAPITOLUL IV
INTERZICEREA TORTURII ŞI A PEDEPSELOR SAU TRATAMENTELOR INUMANE SAU DEGRADANTE 56
Articolul 3. Interzicerea torturii 56
1. Noţiune şi caracterizare 56
2. Nivelul de gravitate 57
3. Tortura 58
4. Tratamentele inumane 59
5. Pedepse inumane sau degradante 63
6. Tratamentele degradante 64
7. Sarcina probei în caz de tortură, tratamente inumane sau degradante 68
8. Obligaţiile autorităţilor statale ce decurg din art. 3 68
8.1. Obligaţia de a preveni actele contrare art. 3 69
8.2. Obligaţia de a efectua o anchetă efectivă 69
9. Comitetul pentru Prevenirea Torturii 71
9.1. Constatările Comitetului pentru Prevenirea Torturii privind România 72

CAPITOLUL V
INTERZICEREA SCLAVIEI ŞI A MUNCII FORŢATE 75
Articolul 4. Interzicerea sclaviei şi a muncii forţate 75
1. Noţiuni generale 75
2. Interzicerea sclaviei şi a aservirii 76
2.1. Sclavia şi aservirea. Noţiune 76
3. Interdicţia muncii forţate sau obligatorii 76
4. Traficul de fiinţe umane 77
5. Obligaţii pozitive 78
6. Limite ale noţiunilor de „muncă forţată sau obligatorie” 78

CAPITOLUL VI
DREPTUL LA LIBERTATE ŞI LA SIGURANŢĂ 81
Articolul 5. Dreptul la libertate şi la siguranţă 81
1. Noţiune şi caracterizare 82
2. Privarea de libertate 82
3. Privarea de libertate licită (regularitatea detenţiei) 84
4. Privările de libertate permise de art. 5 par. 1 din Convenţie 86
5. Garanţiile persoanelor private de libertate 94
5.1. Dreptul de a fi informat asupra motivelor arestării 95
5.2. Dreptul de a fi prezentat în faţa unui magistrat 96
5.3. Dreptul persoanei private de libertate la un „recurs" în faţa unui tribunal 102
5.4. Dreptul la reparaţie în caz de detenţie ilegală 103

CAPITOLUL VII
DREPTUL LA UN PROCES ECHITABIL 105
Articolul 6. Dreptul la un proces echitabil 105
1. Noţiune şi caracterizare 105
2. Domeniul de aplicare 106
3. Beneficiarii garanţiilor prevăzute de art. 6 par. 1 106
4. Instanţele în faţa cărora se aplică art. 6 106
4.1. Drepturile şi obligaţiile cu caracter civil 107
4.1.1. Noţiunea de „contestaţie ce poartă asupra" 107
4.1.2. Noţiunea de „drepturi şi obligaţii" 107
4.1.3. Noţiunea „cu caracter civil" 108
4.2. Noţiunea de „acuzaţie în materie penală" 113
4.2.1. Noţiunea de „acuzaţie" 113
4.2.2. Noţiunea de „materie penală" 113
5. Garanţiile procesului echitabil 116
5.1. Dreptul de acces la instanţă 116
5.1.1. Exigenţele dreptului de acces la instanţă 117
5.1.2. Dreptul de acces la instanţă – drept concret şi efectiv 117
5.1.3. Renunţarea la accesul la justiţie 120
5.1.4. Limitări legitime 120
5.2. Garanţii privitoare la instanţă 121
5.2.1. Dreptul la un tribunal independent, imparţial şi stabilit prin lege 121
5.3. Garanţiile procedurale 127
5.3.1. Dreptul la un proces echitabil 127
5.3.2. Egalitatea armelor şi contradictorialitatea 127
5.4. Publicitatea procesului 130
5.5. Termenul rezonabil (durata procedurii) 132
5.5.1. Determinarea duratei procedurii 132
5.5.2. Aprecierea termenului rezonabil 134
5.5.3. Dreptul la un recurs intern 136
5.6. Prezumţia de nevinovăţie 136
5.7. Administrarea probelor 139

5.7.1. Martorii 139
5.7.2. Expertizele 140
5.7.3. Folosirea martorilor anonimi şi a agenţilor provocatori 140
5.7.4. Probele ilegale 141
5.8. Motivarea hotărârilor judecătoreşti 142
5.9. Dreptul de a compărea personal în instanţă 142
5.10. Dreptul la tăcere şi dreptul de a nu se autoincrimina 143
5.11. Alte probleme legate de judecarea echitabilă a unei cauze 145
6. Garanţii specifice acordate acuzatului într-un proces penal 145
6.1. Dreptul de a fi informat cu privire la natura acuzaţiei 145
6.2. Dreptul persoanei acuzate de a dispune de timpul şi facilităţile necesare apărării 146
6.3. Dreptul la apărare 148
6.3.1. Dreptul de a se apăra singur 148
6.3.2. Dreptul de a fi asistat de un avocat ales 149
6.3.3. Dreptul la asistenţă gratuită 150
6.4. Dreptul acuzatului de a interoga martorii din proces 151
6.4.1. Dreptul de a pune întrebări martorilor acuzării 151
6.4.2. Dreptul de a cita şi de a audia martorii apărării 153
6.5. Dreptul de a fi asistat gratuit de un interpret 154

CAPITOLUL VIII
NICIO PEDEAPSĂ FĂRĂ LEGE 155
Articolul 7. Nicio pedeapsă fără lege 155
1. Noţiune şi caracterizare 155
2. Legalitatea infracţiunilor şi a pedepselor 160
3. Neretroactivitatea legii penale 160
4. Excepţie de la principiul neretroactivităţii legii penale: aplicarea legii penale mai favorabile 162

CAPITOLUL IX
DREPTUL LA VIAŢĂ PRIVATĂ 163
Articolul 8. Dreptul la respectarea vieţii private şi de familie 163
1. Noţiune şi caracterizare 163
2. Viaţa privată 164
2.1. Dreptul la viaţă privată personală 164
2.2. Dreptul la viaţă privată socială 172
2.3. Dreptul la un mediu înconjurător sănătos 172
3. Dreptul la viaţă de familie 174
4. Dreptul la domiciliu 180
5. Respectarea dreptului la corespondenţă 182
6. Ingerinţa în exercitarea drepturilor garantate de art. 8 din Convenţie 183
6.1. Condiţiile ingerinţei 184

CAPITOLUL X
LIBERTATEA DE GÂNDIRE, DE CONŞTIINŢĂ ŞI DE RELIGIE 189
Articolul 9. Libertatea de gândire, de conştiinţă şi de religie 189
1. Noţiune şi caracterizare 189
2. Titularii drepturilor prevăzute de art. 9 189
3. Libertatea de gândire 190
4. Libertatea de conştiinţă 190
5. Libertatea religioasă 191
6. Raportul dintre religie şi stat 192
7. Relaţiile dintre cult şi membrii săi 193
8. Libertatea de manifestare a religiei şi a convingerilor religioase 193
9. Aplicaţii practice 194
10. Limite ale drepturilor prevăzute de art. 9 195

CAPITOLUL XI
LIBERTATEA DE EXPRIMARE 197
Articolul 10. Libertatea de exprimare 197
1. Noţiune şi caracterizare 197
2. Libertatea de opinie 198
3. Libertatea de informare 198
4. Domeniul de aplicare al art. 10 199
5. Libertatea de exprimare şi presa 199
6. Regimul de autorizare 200
7. Îndatoriri şi responsabilităţi 201
8. Protecţia surselor 202
9. Libertatea de exprimare şi Internetul 202
10. Libertatea de exprimare şi dezbaterea politică 204
11. Libertatea de exprimare şi funcţionarea justiţiei 205
12. Obligaţiile statelor în baza art. 10 206
13. Limitele libertăţii de exprimare 207
13.1. Noţiunea de ingerinţă 207
13.2. Ingerinţa să fie prevăzută de lege 208
13.3. Ingerinţa să urmărească un scop legitim 209
13.4. Ingerinţa să fie necesară într-o societate democratică 210
13.5. Proporţionalitatea ingerinţei 210

CAPITOLUL XII
DREPTUL LA LIBERTATEA DE ÎNTRUNIRE ŞI DE ASOCIERE 215
Articolul 11. Libertatea de întrunire şi de asociere 215
1. Noţiuni introductive 215
2. Libertatea de întrunire 216
3. Obligaţiile statelor în baza art. 11 217
4. Libertatea de asociere 218
4.1. Noţiune 218
4.2. Aplicaţii practice – Tipologii specifice de asociaţii 218

5. Libertatea sindicală 220
5.1. Dreptul la grevă 222
5.2. Restricții ale dreptului la greva privind anumite categorii profesionale 222
6. Limitări ale drepturilor prevăzute de art. 11 224
6.1. Restricții aduse libertății de întrunire 224
6.2. Restricții privind libertatea de asociere 225

CAPITOLUL XIII
DREPTUL LA CĂSĂTORIE 226
Articolul 12. Dreptul la căsătorie 226
1. Noțiuni generale 226
2. Dreptul la căsătorie 226
2.1. Titularii dreptului la căsătorie 226
2.2. Divorțul 227
3. Dreptul de a întemeia o familie 228
4. Limitări ale dreptului la căsătorie 228
5. Egalitatea între soți. Caracterizare și aplicații practice 229

CAPITOLUL XIV
DREPTUL LA UN RECURS EFECTIV 231
Articolul 13. Dreptul la un remediu efectiv 231
1. Noțiune și caracterizare 231
2. Natura juridică a dreptului la un recurs efectiv 232
3. Condițiile exercitării dreptului la un recurs efectiv 233
3.1. Caracterul efectiv al unui recurs 233
3.2. Noțiunea de „instanță națională" 234
3.3. Noțiunea de „încălcare serioasă și legitimă" 235
4. Domeniul de aplicabilitate al art. 13 236
5. Corelația dintre dreptul prevăzut de art. 13 și alte drepturi prevăzute de Convenție 237
5.1. Corelația dintre art. 13 și art. 2 din Convenție 237
5.2. Corelația dintre art. 13 și art. 3 din Convenție 238
5.3. Art. 13 raportat la art. 5 din Convenție 240
5.4. Art. 13 raportat la art. 6 din Convenție 240
5.5. Art. 13 raportat la art. 8 din Convenție 241

CAPITOLUL XV
DREPTUL LA NEDISCRIMINARE 243
Articolul 14. Interzicerea discriminării 243
1. Noțiune și caracterizare 243
2. Motivele de discriminare 244
3. Condițiile discriminării 244
4. Extinderea protecției art. 14 247
5. Protocolul nr. 12 adițional la Convenție 248

CAPITOLUL XVI
DEROGAREA ÎN CAZ DE STARE DE URGENŢĂ 250
Articolul 15. Derogarea în caz de stare de urgenţă 250
1. Noţiune şi caracterizare 250
2. Cazurile de autorizare a măsurilor derogatorii 251
3. Caracterul de necesitate al măsurii derogatorii 252
4. Obiectul măsurilor derogatorii 254
5. Condiţiile de formă ale măsurilor derogatorii 254
6. Pandemia SARS COV 2 şi situaţia României 255

CAPITOLUL XVII
DREPTUL DE PROPRIETATE 257
Articolul 1 din primul protocol adiţional. Protecţia proprietăţii 257
1. Noţiuni generale 257
2. Noţiunea de „bun" 258
2.1. Noţiunea de „speranţă legitimă" 259
2.2. Aplicaţii practice 259
2.2.1. Speranţa legitimă bazată pe un act juridic 260
2.2.2. Speranţa legitimă bazată pe o prevedere legală 260
2.2.3. Jurisprudenţa instanţelor ca bază a speranţei legitime 260
3. Limitări ale dreptului de proprietate 261
4. Privarea de proprietate 262
4.1. Condiţiile privării de proprietate 263
4.1.1. Privarea de proprietate trebuie să fie prevăzută de lege (legalitatea privării de proprietate) 263
4.1.2. Privarea de proprietate să fie făcută pentru un interes de utilitate publică 263
4.1.3. Privarea de proprietate să fie conformă normelor de drept internaţional 264
4.1.4. Acordarea unei indemnizaţii 264
5. Exercitarea folosinţei bunurilor conform interesului general 265
6. Proporţionalitatea 266
7. Restituirea bunurilor preluate de fostele state totalitare 267

CAPITOLUL XVIII
DREPTUL LA INSTRUIRE 269
Articolul 2 din primul protocol. Dreptul la instruire 269
1. Dreptul la instruire – generalităţi, titulari, conţinut 269
2. Limitarea dreptului la instruire 270
2.1. Limitări în funcţie de limbă 270
2.2. Normele şi examenul de admitere 270
2.3. Taxele de şcolarizare 271
2.4. Limitări referitoare la naţionalitate 271
2.5. Limitări legate de eventuale probleme judiciare 271
2.6. Limitări ce decurg din sancţiuni disciplinare 272

2.7. Limitări ce au ca scop protejarea sănătăţii 272
3. Dreptul părinţilor la respectarea convingerilor lor religioase şi filozofice în educaţia copiilor lor 272
4. Aplicaţii practice 273

CAPITOLUL XIX
DREPTUL LA ALEGERI LIBERE 274
Articolul 3 din primul protocol. Dreptul la alegeri libere 274
1. Reglementare şi caracterizare 274
2. Domeniul de aplicabilitate 275
3. Dreptul de vot (Dreptul de alege). Limite 276
4. Dreptul de a fi ales şi dreptul de a-şi exercita mandatul. Limite 278

CAPITOLUL XX
LIBERTATEA DE CIRCULAŢIE 281
Articolul 2 din protocolul nr. 4. Libertatea de circulaţie 281
1. Noţiune şi reglementare 281
2. Conţinutul libertăţii de circulaţie 282
2.1. Dreptul la liberă circulaţie în interiorul unui stat 282
2.2. Dreptul de a-şi alege reşedinţa 282
2.3. Dreptul de a părăsi un stat 283
3. Limitări ale libertăţii de circulaţie 283

CAPITOLUL XXI
INTERZICEREA EXPULZĂRII PROPRIILOR CETĂŢENI 287
Articolul 3 din protocolul nr. 4. Interzicerea expulzării propriilor cetăţeni 287
1. Noţiune şi caracterizare 287
2. Aplicaţii practice 288

CAPITOLUL XXII
INTERZICEREA EXPULZĂRILOR COLECTIVE DE STRĂINI 289
Articolul 4 din protocolul nr. 4. Interzicerea expulzărilor colective de străini
Expulzările colective de străini sunt interzise 289
1. Terminologie şi caracterizare 289
1.1. Noţiunea de „expulzare colectivă" 289
1.2. Noţiunea de „străini" şi domeniul de aplicare 290
2. Aplicaţii practice 291

CAPITOLUL XXIII
GARANŢIILE PROCEDURALE ÎN CAZUL EXPULZĂRII DE STRĂINI 294
Articolul 1 din protocolul nr. 7. Garanţiile procedurale în cazul expulzărilor de străini 294
1. Noţiuni generale 294
2. Noţiunea de străini care „îşi au reşedinţa în mod legal" 295
3. Noţiunea de „expulzare" 296

4. Garanţiile aplicabile....296
5. Excepţii şi limitări ale acestor garanţii....298

CAPITOLUL XXIV
DREPTUL DE A NU FI JUDECAT SAU PEDEPSIT DE DOUĂ ORI
(NON BIS IN IDEM)....299
Articolul 4 din protocolul nr. 7. Dreptul de a nu fi judecat sau pedepsit de două ori....299
1. Reglementare....299
2. Condiţiile ce trebuie îndeplinite de principiul *non bis in idem*....300
2.1. Cele două proceduri trebuie să fie de natură „penală”....300
2.2. Cele două proceduri trebuie să vizeze aceeaşi infracţiune (elementul „idem”)....302
2.3. Dacă există repetarea aceleiaşi proceduri (elementul „bis”)....304
2.4. Cele două proceduri penale trebuie să fie desfăşurate de autorităţile aceluiaşi stat (teritorialitatea procedurilor)....307

ANEXE
CONVENŢIA PENTRU APĂRAREA DREPTURILOR OMULUI ŞI A LIBERTĂŢILOR FUNDAMENTALE....308

CONVENŢIA EUROPEANĂ PENTRU PREVENIREA TORTURII ŞI A PEDEPSELOR SAU TRATAMENTELOR INUMANE SAU DEGRADANTE....341

BIBLIOGRAFIE....349

288651
UNIVERSITATEA "DUNĂREA DE JOS" GALAŢI
BIBLIOTECA 2